

Dansk Skoleforening
for Sydslesvig e.V.

VEJLEDNING FOR FAGET MUSIK

INDHOLD

Vejledning for faget musik	3
Fagets identitet og rolle	3
Læringsmål	3
Taksonomiske niveauer	5
Fagteamets overordnede plan	6
Vejledende forslag til fagteamets overordnede plan – fleksibel indskoling til 6. klasse	7
Vejledende forslag til fagteamets overordnede plan – 7.-10. årgang.....	8
Årsplan – skabelon	9
Plan for undervisningsforløb med udgangspunkt i læringsmål – eksempel 10. klasse.....	11
Kompetenceområder	13
Musikudøvelse.....	13
Musikalsk skaben.....	17
Musikforståelse	18
Tværgående temaer	20
Sproglig udvikling	20
IT og medier.....	21
Innovation og entreprenørskab	21
Kulturforståelse	21
Tværfagligt samarbejde.....	21
Uformelle læringsmiljøer og Inddragelse af eksterne undervisningstilbud og ekskursioner	21
Undervisningsdifferentiering.....	22
Kilder	25
Bilag	26
Læsestrategier	26
Læseteknikker	26
Læsestrategier 2.-4. klasse	26
Læsestrategier 5.-6. klasse	27
Læsestrategier 7.-10. klasse	27

VEJLEDNING FOR FAGET MUSIK

FAGETS IDENTITET OG ROLLE

Musik er en del af vores kultur, og den indtager en betydelig plads i de fleste elevers hverdag. Musik er derudover et middel til at fremme elevernes alsidige udvikling både følelsesmæssigt, intellektuelt og socialt. Musikfaget spiller således en vigtig rolle på flere niveauer og kan beskrives med udgangspunkt i tre forskellige dimensioner: en kunstnerisk, en videnskabelig og en praktisk/håndværksmæssig.

Musik er et kunstfag i den forstand, at musik er en kunstart, men det er også en almen menneskelig udtryksform. I mødet med musik skabes former for mening, der ikke lader sig udtrykke på andre måder.

Den videnskabelige dimension i musikfaget drejer sig både om, hvordan man kan forstå og analysere musik, og om musikkens rolle i samfundet – i historien såvel som i nutiden.

Sidst, men ikke mindst er musik et praksisfag med forskellige aktivitetsformer, der beror på mange forskellige typer af færdigheder. Musikudøvelse er især kendetegnet ved håndværksmæssige færdigheder, som samtidig er tæt forbundne med både den kunstneriske og den videnskabelige side af musikfaget.

De tre dimensioner åbner for tre tilgange til at beskæftige sig med musik. I skolen kan eleverne beskæftige sig med musik ved at:

- lytte til musik
- udføre musik
- skabe musik.

Man kan lytte til musik uden at kunne spille eller komponere, men vil man udføre musik, må man også kunne lytte. Og vil man være musikalsk skabende, er det nødvendigt både at kunne lytte og udføre musik. Selv om lytningen således synes at være udgangspunktet, kvalificerer man imidlertid sin lytten gennem den praktiske musikudøvelse og det at skabe musik.

Ved at inddrage både det lyttende, det udøvende og det skabende i undervisningen sættes således en musikalsk udvikling i gang i eleverne – en udvikling, der både vil skærpe deres sansemæssige og udtryksmæssige oplevelse af musik og styrke deres håndværksmæssige og intellektuelle greb om den.

Musikfagets bredde og den tætte forbindelse mellem fagets forskellige dimensioner og tilgange er baggrunden for de centrale formuleringer i musikfagets formål.

LÆRINGSMÅL

De nye læreplaner indeholder kompetencemål, færdigheds- og vidensmål. Kompetencemålene er nedbrudt i færdigheds- og vidensmål i et antal faser, der svarer til klassetrinnene.

Som lærer sætter du mål for, hvad eleverne skal lære. Læringsmålene **relaterer sig til elevens udbytte** – ikke til det, der undervises i, men til det, som eleverne forventes at lære igennem undervisningen. Læringsmålene formuleres før et forløb, og gennem undervisningsforløbet justeres undervisningsaktiviteterne løbende ud fra målene.

Fra kompetencemål til læringsmål

Læreplanens færdigheds- og vidensmål nedbrydes eller omsættes af læreren til læringsmål for, hvad eleverne skal kunne ved afslutningen af et undervisningsforløb. Læringsmålene skal være konkrete og

skal formuleres, så de er udfordrende, men ikke sværere, end at det er muligt for et flertal af eleverne at nå dem på et tilfredsstillende niveau.

Læringsmålene forklares for eleverne, så eleverne har en forståelse af dem. Når eleverne kender målene, kan de selv medvirke aktivt til at nå dem. Eleverne kan også selv være med til at definere målene. Læringsmålene kan med fordel gentages undervejs, så eleverne forstår sammenhængene mellem læringsmål og undervisningsaktiviteter.

Undervisningsaktiviteter

Undervisningsaktiviteterne skal sigte mod opfyldelse af læringsmålene. Som lærer vælger du aktiviteter, opgaver, indhold og processer, som kan begrundes i forhold til de opstillede læringsmål, og som eleverne samtidig finder både meningsfulde og relevante. Undervisningsdifferentiering skal sikre, at der er passende læringsudfordringer for alle elever frem mod målene.

Tegn på læring

Tegn på læring hjælper dig med at vurdere elevernes læringsudbytte. Tegn på læring kan være elevernes kommunikation om et fagligt stof, elevernes demonstration af færdigheder eller elevernes produktioner. Du definerer selv, hvordan eleverne og du som lærer kan se tegn på, at målene er nået.

Tegn på læring bruges i planlægningen af den næste undervisningssekvens eller det næste undervisningsforløb.

Evaluering

Løbende **formativ evaluering** tager udgangspunkt i og gør det muligt at reagere på de tegn på læring, som eleverne udviser. Den formative evaluering kan gennemføres af læreren, eleven selv eller af kammerater. Evalueringen sker altid i forhold til læringsmålene. Formativ evaluering er grundlaget for planlægning af det næste skridt i undervisningen.

Formativ evaluering gør det muligt at give alle elever **feedback** undervejs i et undervisningsforløb.

Eleverne bliver gennem feedback klar over:

- hvor de er på vej hen (læringsmål).
- hvad de har opnået indtil nu (læringsudbytte).
- hvad der er den næste mest passende udfordring på vej mod målet.

Evalueringsfasen skal vise, hvor godt forløbet har formået at støtte elevernes læring frem mod læringsmålet. I evalueringsfasen arbejdes som hidtil med formativ evaluering, men nu også med **summativ evaluering**. Den summative evaluering skal afklare, om det ønskede niveau er nået ved afslutningen af forløbet. Summativ evaluering afklarer således:

- hvad eleverne har lært i forløbet.
- hvad de skal bygge videre på i næste forløb.
- om der er elever, som ikke har nået det mindste acceptable niveau, og hvad der i så fald skal gøres.

Læringsmål kan ikke stå alene

At man som underviser arbejder med mål for elevernes læring er vigtigt, men det er samtidig vigtigt at understrege, at arbejdet med målformuleringer kun én didaktisk overvejelse blandt andre. Uanset hvilken didaktisk model man i sin undervisning tager udgangspunkt i, vil der også være andre faktorer, der spiller ind i elevernes læringsproces som fx elevernes læringsforudsætninger, skolens rammefaktorer og underviserens situationsbevidsthed.

TAKSONOMISKE NIVEAUER

I fællesskolen skal der i undervisningens tilrettelæggelse der tages højde for de overordnede tre afslutningsniveauer:

- Afslutning efter 9. klasse – Erster allgemeinbildender Abschluss (ESA)
- Afslutning efter 10. klasse – Mittlerer Schulabschluss (MSA)
- Overgangen til gymnasiet – Übergang in die Oberstufe

Undervisningen skal tilrettelægges således, at alle elever udfordres på de tre taksonomiske niveauer uanset elevernes forventede afslutningsniveau:

- **Niveau 1: Reproduktion**

Dette taksonomiske niveau omfatter repetition af indstuderet arbejds- og spilleteknik, fx:

- Repetition af indstuderet musik ved elementær spillepraksis
- Udøvelse af indstuderet bevægelse til musik
- Samtale om musik ved erkendelse og gengivelse via fagbegreber

- **Niveau 2: Anvendelse og reorganisering**

Dette taksonomiske niveau omfatter anvendelse af det lærte og sammenligning i andre situationer, fx:

- Samspil efter noder/spilleanvisninger
- Omsætning af musik i bevægelse, sprog og billede
- Analyserende lytning
- Samtale om musik og samfund

- **Niveau 3: Vurdering, perspektivering og refleksion**

Dette taksonomiske niveau omfatter selvstændig og reflekterende udarbejdelse af musikalske sammenhænge, fx:

- Præsentation af musik via foredrag
- Analyserende lytning
- Refleksion over musik – selvstændig argumentation

Under *Plan for undervisningsforløb med udgangspunkt i læringsmål* findes et forløb, der tager udgangspunkt i fagteamets overordnede plan og viser, hvordan man kan arbejde med matrixens mål og tilgodese de taksonomiske niveauer.

FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN

Fagteamets overordnede plan danner baggrunden for den enkelte lærers arbejde med at udarbejde årsplaner og indeholder fagteamets beslutninger vedrørende:

- ønskede kompetencer
- fordeling og vægtning af indhold og temaer i undervisningen
- anvendelse af fagspecifikke metoder
- anvendelse af medier og andre undervisningsmidler
- differentiering af undervisningen
- tværfaglig og projektorienteret undervisning
- Inddragelse af eksterne undervisningstilbud og ekskursioner
- former for understøttelse af elever med særlige behov
- evaluering og bedømmelse af undervisningen og elevernes læring
- ensartet og reflekteret anvendelse af fagspecifikke termer

Herunder ses et delvist udfyldt eksempel på, hvordan den overordnede plan for musik kunne se ud.

VEJLEDENDE FORSLAG TIL FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN – FLEKSIBEL INDSKOLING TIL 6. KLASSE

	Fleksibel indskoling	3. klasse	4. klasse	5. klasse	6. klasse
Undervisning:			Skolekoncert (Sønderjyllands Symfoniorkester)	Skolekoncert (Sønderjyllands Symfoniorkester)	
Undervisning:	Morgensang	Morgensang	Morgensang	Morgensang	Morgensang
Undervisning:	Julefest		Juleteater	Forårskoncert/sommerkoncert	
Undervisning:			Spil Dansk Dag	Spil Dansk Dag	Spil Dansk Dag
Undervisning:			Viden om symfoniorkestrets opbygning		
Differentiering	Ved julefest: solistsang			Forskellige niveauer ved instrumentaliseringen	
Fagsprog/ sproglig udvikling			Kunne navnene på orkestrets instrumenter/instrumentgrupper		
IT og medier					
Innovation og entreprenørskab				Forberedelse og medvirken til forårskoncert	
Kulturforståelse	Musik verden rundt				
Hjælpe midler og materialer	Især Orff-instrumenter		Materialet fra Sønderjyllands Symfoniorkester		
Evaluering	Medarbejde i undervisningen: Eleven ved, hvordan man spille på forskellige Orff-instrumenter		Eleven kan mundtligt/skriftligt inddele orkestrets instrumenter i familier (kopiark)	Eleven kan mundtligt/skriftligt sætte navn under billeder af orkestrets instrumenter (kopiark)	

VEJLEDENDE FORSLAG TIL FAGTEAMETS OVERORDNEDE PLAN – 7.-10. ÅRGANG

	7. årgang	8. årgang	9. årgang	10. årgang
Undervisning:			Skolekoncert (lms.dk)	Skolekoncert (lms.dk)
Undervisning:			Morgensang	Morgensang
Undervisning:				Dimission
Undervisning:			Julefest	Julefest
Undervisning:				
Differentiering				
Fagsprog/ sproglig udvikling				
IT og medier			Kan sammensætte et rytmeforløb, fx med Hip Hop-maskinen	Notationsprogram fx PRIMUS
Innovation og entreprenørskab				
Kulturforståelse				
Hjælpemidler og materialer				
Evaluering			Husk: koncertdeltagelse tæller med i den samlede vurdering	Koncertdeltagelse tæller med i den samlede vurdering

Undervisningsdifferentiering – fx:

- Undervisningen tilpasses elevgruppens forskellighed inden for klassens fællesskab ud fra indhold, metoder, organisation og materialer.
- Der sættes tydelige mål for året, forløb og undervisningslektion. Eleverne inddrages i evaluere og sætte mål for egen læring.
- Arbejdets organisering veksler mellem klassegennemgang, gruppe- og pararbejde ud fra Cooperative Learning-strukturer samt individuelt arbejde. Den stramme organisering afbrydes med jævne mellemrum af faser, hvor eleverne skal arbejde selvstændigt og selv organisere arbejdet.
- Der lægges vægt på en formativ evaluering; skriftlige opgaver afleveres fortrinsvis den digitale samarbejdsplatform, så eleven kan få feedback i selve skriveprocessen. Der arbejdes med førtest i forhold til prøver, så der kommer fokus på progressionen. Efter prøver m.m. laves der opgaveark ud fra klassens og elevens individuelle fejltyper.
- Eleverne involveres i deres egen læring, fx ved at skulle evaluere sig selv og undervisningen, ved at sætte individuelle læringsmål, ved at have fokus på progression, og ved at have valgmuligheder ved bestemte emner og opgaver.
- Der mængde- og dybdedifferentieres i forhold til materialer og opgaver, ligesom læsesvage elever kan bruge oplæsningsprogrammer, som fx Appwriter, eller lydfiler.

Årsplanen er udarbejdet i samarbejde med...

Emne og periode	Kompetencemål	Videns- og færdighedsområder	Læringsmål	Tiltag Hvilket indhold, materialer, metoder og organisering?	Evaluering Hvilke evalueringværktøjer skal anvendes?

PLAN FOR UNDERVISNINGSFORLØB MED UDGANGSPUNKT I LÆRINGSMÅL – EKSEMPEL 10. KLASSE

Lærer/team:		Fag/klasse: 10. klasse	
Forløb	Kompetenceområde(r)	Kompetencemål	Omfang
Hip Hop	Musikudøvelse: Musikforståelse	Eleven kan udtrykke sig musikalsk i fællesskab med andre. Eleven kan vurdere musik og dens funktion i samfundet	24 lektioner
Færdighedsmål		Vidensmål	
<p>Fremførelse: Eleven kan fremføre musik for andre</p> <p>Komposition og arrangement: Eleven kan i samarbejde med andre komponere og arrangere musik</p> <p>Spil: Eleven kan deltage i sammenspil</p> <p>Korrektur: Eleven kan registrere og korrigere egne og de andres fejl</p> <p>Musikliv: Eleven kan vurdere musiklivet udenfor skolen</p>		<p>Fremførelse: Eleven har viden om performance</p> <p>Komposition og arrangement: Eleven har viden om kompositions- og arrangementsteknik</p> <p>Spil: Eleven har viden om samfundets musiktilbud</p> <p>Korrektur: Eleven kan registrere og korrigere egne og de andres fejl</p> <p>Musikliv: Eleven har viden om samfundets musiktilbud</p>	
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
Læringsmål - Taksonomi I Jeg kan forklare, hvad der kendetegner genren hip-hop	Jeg kan med hjælp forklare, hvad der kendetegner genren hip-hop Eleven kan genkende genrekarakteristiske træk for hip-hop	Jeg kan selv forklare, hvad der kendetegner genren hip-hop og jeg bruger nogle fagbegreber Eleven kan nævne genrekarakteristiske træk for hip-hop	Jeg kan selv forklare, hvad der kendetegner genren hip-hop og jeg bruger mange fagbegreber Eleven kan beskrive genrekarakteristiske træk for hip-hop
Læringsmål - Taksonomi II Jeg kan anvende og analysere det indstuderede	Jeg kan fremføre et hip-hop nummer.	Jeg kan fremføre et hip-hop nummer og fortolke det selvstændigt.	Jeg kan fremføre et hip-hop nummer og fortolke det selvstændigt og forklare min fortolkning
Læringsmål - Taksonomi III Jeg kan producere og vurdere et hip-hop nummer.	Jeg kan producere en hip-hop-tekst med hjælp af et givet baggrundsakkompagnement.	Jeg kan producere en hip-hop tekst og komponere et akkompagnement	Jeg kan producere en hip-hop tekst og komponere et akkompagnement og et omkvæd
Evaluerings – før, under og efter	Genretræk repeteres gruppevis og samles op med hele klassen. Der skrives et hip-hop nummer (se Taksonomi III)		

Tiltag

Hvilket indhold, hvilke materialer, hvilke metoder og hvilken organisering skal iværksættes?

Indhold	Læremidler/materialer	Metoder og organisering
Vi skal lytte til nogle hip-hop numre, finde gruppevis genrekarakteristiske træk, spille et bekendt hip-hop-nummer og gruppevis selv producere og fremføre et for de andre	YOUTUBE; forskellige internetsider	Eleverne skal arbejde i grupper og på klassen med hip-hop

KOMPETENCEOMRÅDER

I afsnittet uddybes kompetenceområderne, og der gives eksempler på, hvordan der kan arbejdes med kompetenceområderne i undervisningen.

MUSIKUDØVELSE

I musikudøvelse udvikles elevernes færdigheder i at udtrykke sig musikalsk igennem sang, spil og bevægelse, herunder dans.

Det er for langt de fleste umiddelbart tilfredsstillende og livsbekræftende at opleve musik ved at udføre den selv eller sammen med andre. Alle børn har erfaringer med at udtrykke sig musikalsk, og det er i den forbindelse underordnet, om man har færdigheder på et elementært eller på højt niveau, om musikken er enkel eller kompliceret, let eller vanskelig at udføre. Glæden ved at udøve musik kan være lige stor og er fundamentalt menneskelig. Det er derfor et mål i sig selv, at eleverne skal opleve glæden ved at udtrykke sig musikalsk, og lysten til at udtrykke sig er grundlaget for den videre udvikling af færdigheder i at udøve musik.

Sang

Ved skolestart er næsten alle elever glade for at synge, og det er vigtigt at værne om deres lyst til at udtrykke sig med stemmen og bruge den varieret både i sang og i tale.

Fællessang bør have en stor plads, men eleverne skal også have mulighed for at synge individuelt. Alle elever kan deltage i fællessang, og de, der endnu ikke kan læse, vil for det meste hurtigt lære sangene udenad. Det er derfor vigtigt at synge hver dag og synge de samme sange mange gange, så alle opnår tilstrækkelig færdighed til at kunne deltage.

Ud over at opleve fællessang som social aktivitet og kulturelt fænomen er det vigtigt, at eleverne opøver fortrolighed med og bevidsthed om, hvordan de kan bruge deres stemme, både når de synger alene og sammen med andre. Eleverne skal lære at udtrykke sig med sang som en varieret udtryksform, der er afpasset efter forskellige typer af sange.

Især i de yngste klasser er rim og remser en vigtig del af musikundervisningen, som giver mulighed for at arbejde målrettet med såvel sproglige som musikalske elementer, fx tekstudtale, betoning, rytme, tempo, dynamik og frasering.

Sang er på én gang en meget personlig udtryksform og et af de stærkeste midler til at skabe en oplevelse af fællesskab. Derfor er det af stor betydning, at man såvel i den enkelte klasse som på skolen som helhed opbygger et fælles repertoire af sange.

Sangrepertoire

Sangrepertoiret skal være genremæssigt bredt. Det er vigtigt, at repertoiret omfatter sange, som knytter sig til børnenes konkrete liv og udfordrer deres forestillingsverden. Sangrepertoiret bør bygges op, så det indeholder både ældre og nyere sange, som repræsenterer kulturen bredt, fx:

- sange om mennesket og naturen
- årstids- og højtidsange
- morgen- og aftensange
- historiske sange
- folkeviser
- salmer og bibelhistoriske sange
- sange på andre sprog

- sange fra andre kulturer end den etnisk danske.

Sangrepertoiret kan være med til at skabe forbindelse mellem musik og andre skolefag. En del af repertoiret kan være sange, som musiklæreren vælger i samarbejde med de øvrige lærere, så der er sammenhæng med de emner og øvrige fag, som klassen arbejder med. Dette understøtter både det faglige samarbejde og elevernes oplevelse af, at skolen udgør et sammenhængende hele.

Sangteknik

En god sangteknik er vigtig både for den enkelte elev og for fællessang, og eleven må derfor udvikle en stigende bevidsthed om brugen af sin stemme. Arbejdet med sangteknik bør tage udgangspunkt i at lege med stemmen, undersøge stemmens muligheder og opøve en sund stemmefunktion.

Et særligt område er opøvelse af en god intonation, som er væsentlig i de fleste stilarter. Som lærer må man være opmærksom på, hvordan eleven oplever sin egen stemme, fordi falsksyngning ofte hænger sammen med en manglende koordination mellem stemme og øre. Eleven kan udvikle sin bevidsthed om intonation gennem sang- og bevægelseslege, der fokuserer på kontraster som høje og dybe toner, kraftig og svag lyd, lys og mørk klang, og som ledsages af bevægelser af samme karakter.

Mikrofonsang kan inddrages i undervisningen på alle klassetrin både som musikalsk virkemiddel og som pædagogisk hjælpemiddel. Ved sang i mikrofon er der særlige muligheder for at arbejde med tydelig tekstudtale, klang, dynamik og personligt udtryk. Det eksperimenterende stemmearbejde med mikrofon kan også dreje sig om at lave lydeffekter i forbindelse med lydformning, lave lydillustrationer til en fortælling eller beatboxe.

Flerstemmighed kan inddrages i undervisningen på forskellige måder. Det første møde med tostemmighed vil ofte være i form af flydestemmer eller ostinater, der ligger som overstemmer til melodien. Overstemmen kan nøjes med at omfatte nogle få takter af sangen, fx et omkvæd. Flerstemmighed kan indføres ved, at andenstemmen synges af læreren eller af elever, der har forudsætning for at gøre det, mens de øvrige elever synger melodien.

Talekor giver ligesom rim og remser mulighed for at arbejde med en række musikalske elementer, og derudover kan en række principper for flerstemmighed introduceres på en tydelig måde, når tonesproget udelades. Det kan fx dreje sig om imitation, kanon og ostinat.

Bevægelse

Sammenhænge mellem musik og bevægelse er af fundamental karakter, og det kan komme til udtryk og udnyttes pædagogisk på mangfoldige måder i undervisningen. Mange kommer uvilkårligt til at gøre medbevægelser under udøvelse af musik, og den tætte sammenhæng mellem musik og bevægelse er med til at gøre musikudøvelse til en livsbekræftende aktivitet.

Sanglege og bevægelseslege

Sanglege omfatter ofte bevægelsesformer, som tydeliggør fælles elementer i musik og bevægelse. Sang- og bevægelseslege kan således medvirke til at udvikle elevernes musikalske bevidsthed, og især arbejdet med puls- og periodebevidsthed er vigtigt. En sikker pulsfornemmelse er grundlæggende for musikudøvelse i de fleste musiktraditioner, og den er en forudsætning for at kunne musicere sammen.

Når bevægelserne illustrerer et tekstligt indhold, opstår der en symbiose mellem tekst, musik og bevægelse. Dette appellerer til fantasien, og sanglege med bevægelse kan med fordel anvendes med det mål for øje at opnå forskellige former for medlæring, fx i

tværfagligt samarbejde mellem musik og sprogfag eller musik og andre praktiske/musiske fag.

Fællesdans

Fællesdans appellerer til alle aldersgrupper, og aktiviteten giver mulighed for at arbejde med såvel kulturel mangfoldighed som med det sociale aspekt. I de yngste klasser introduceres enkle folkedanse

evt. med forenklede dansetrin, mens de lidt større børn kan danse traditionelle stildanse (fx lancier) og danse fra forskellige kulturer, herunder danse i forskellige taktarter. Fællesdanser er en selvstændig udtryksform, men kan være en vigtig vej til at kropsliggøre puls- og rytmeopfattelse, som er en forudsætning for andre former for musikudøvelse.

Spil på instrumenter

Brugen af instrumenter skal give eleverne erfaring med og færdigheder i at udøve musik på mange forskellige måder, der hænger sammen med, hvordan instrumenterne lyder og håndteres. Forskellige instrumenter kan samtidig være en væsentlig hjælp for elevernes musikalske erkendelse, fordi musikkens elementer konkretiseres eller visualiseres i selve instrumentet og måden, hvorpå der spilles. Forskellige stavspil samt klaver og andre keyboard-instrumenter synliggør fx umiddelbart forholdet mellem tonerne i en skala.

Selv om det kun er enkelte dele af kroppen, der er direkte involveret, når man spiller på et instrument, vil hele kroppen være indirekte aktiv under spillet. I forbindelse med at eleverne udvikler færdigheder i at spille på instrumenter, er det af stor betydning, at der samtidig arbejdes med elementær rytmisk træning og med udvikling af elevernes grov- og finmotorik.

Gennem melodispil på instrumenter får eleverne lejlighed til at arbejde med og udforske tonesproget i rendyrket form. Det er vigtigt at arbejde med melodier på en måde, så eleverne lever med i melodiernes former og spændingsforløb. Herigennem udvikles og nuanceres samtidig elevernes instrumentale spilleteknik.

I megen musik og især den, som eleverne lytter mest til, er sangstemmen melodibærende, mens instrumenternes rolle er mere ledsagende eller måske uddybende. Eleverne bør derfor også arbejde med at spille akkompagnement på instrumenter, hvilket forudsætter en særlig opmærksom lytten til hinanden.

I sammenspil med forskellige instrumenter er der rig lejlighed til at arbejde med, hvordan klange opbygges, og hvordan instrumenterne samlet set bidrager til det musikalske udtryk. Dette arbejde er ikke alene en udøvende aktivitet, men kan have karakter af et skabende eller medskabende arbejde, der danner overgang til egentligt arrangementsarbejde.

Et instrumentarium bestående af rytmeinstrumenter/percussion, trommesæt, stavspil, blokfløjte, blikfløjte, ukulele, guitar, elbas samt klaver og keyboard vil være hensigtsmæssigt til sammenspil. Disse instrumenter giver passende melodiske og harmoniske muligheder, men de kan og bør om muligt suppleres med andre. Ofte kan den instrumentale besætning udvides, hvis nogle af eleverne spiller et andet instrument i fritiden.

Rytmeinstrumenter/percussion

I det første forløb kan rytmeinstrumenter i høj grad bruges som akkompagnement til rim, remser, sange og sanglege, når der arbejdes med elevernes puls- og rytmeopfattelse. Akkompagnement til sange kan udføres i musikkens grundpuls, i melodiens rytme eller med en gentaget rytmefigur. Ved at veksle mellem forskellige instrumenter, fx klokkespil, claves, bongotrommer, maracas mv., kan der skabes en variation af både klang, dynamik og spillemåde. I de ældste klasser kan arbejdet med rytmeinstrumenter udvides til at omfatte forskellige rytmiske stilarter. I afrikansk og latinamerikansk musik anvendes rytmeinstrumenter ikke blot som rytmisk fundament, men som en mere selvstændig del af det musikalske udtryk.

Trommesæt

Trommesættet danner det rytmiske fundament i mange musikformer. En trommeslager skal normalt udføre tre rytmiske figurer samtidigt, hvilket kræver en høj grad af motorisk koordination. Det kan være krævende for eleverne, hvorfor trommesættet evt. kan deles op på flere elever. Man kan opøve den

motoriske koordination, der er nødvendig for at spille hele trommerytmen, ved at øve på borde, stole eller knæ.

Stavspil

Mange skolestavspilstyper har samme spilleteknik, mens klangfarve, tonehøjde og fysisk størrelse er forskellig. En melodi eller modstemme kan således varieres klangligt uden at ændre spillemåden.

Som melodiinstrumenter har stavspillene visse begrænsninger med hensyn til mulige tonearter, men de er meget velegnede til udførelse af modstemmer i enkle, overskuelige strukturer som trinvis bevægelse, ostinat og sekvens.

I de yngste klasser kan man til en melodi føje en helt enkel modstemme, der tilgodeser motorisk regelmæssighed. Det gælder i særlig grad melodier med en gentaget, harmonisk formel som grundlag.

I takt med udviklingen af elevernes motorik og musikalske erfaringer og bevidsthed kan stavspillene indgå i et mere kompliceret rytmisk/melodisk sammenspil.

Blokfløjte

Blæseinstrumenter er almindeligvis vanskelige at inddrage i musikundervisningen; men blokfløjten og blikfløjten er overkommelige både økonomisk og spilleteknisk.

Blokfløjten er et velegnet melodiinstrument til børn, både når de skal spille klassevis og i mindre grupper. Den giver en god variation i sammenspillets klangbillede og bør derfor hurtigt inddrages sammen med de øvrige instrumenter.

Blokfløjtespillet kan indføres gennem en rolig, spilleteknisk progression. Ved at starte med meget gehørspil og improvisation stimuleres spilleglæden, og eleverne får overskud til at koncentrere sig om spilletekniske udfordringer. Det kan desuden være en udmærket ide at koble blokfløjtespil og nodeindlæring.

Ukulele, guitar og elbas

Disse spilleteknisk beslægtede instrumenter er velegnede i akkordspil og i arbejdet med at udvikle elevernes forståelse af harmonisk opbygning.

På ukulele og guitar kan brug af plekter være en hjælp til at overvinde nogle spilletekniske udfordringer i akkordspillet. Det kan i forbindelse med visse tonearter være praktisk med en capo d'astro, som i øvrigt er et godt pædagogisk hjælpemiddel til forklaring af transponering.

På ukulelen vil eleverne normalt kunne magte at have tre til fire akkorder i beredskab ad gangen. At tonearterne G-dur, D-dur og E-mol ligger bekvemt, gør den velegnet til sammenspil med blokfløjte. Ukulelen har en højtliggende klang, som bør suppleres med guitar, bas eller klaver, der kan lægge den nødvendige bund. Der kan være både klanglige og motoriske grunde til at anvende den lidt større baryton-ukulele.

Guitarerne – og især de elektriske – er populære hos mange elever på mellemtrinnet. Det er imidlertid et vanskeligt instrument at inddrage til akkordspil i folkeskolens obligatoriske musikundervisning. Dog kan guitaren med fordel anvendes til at spille korte melodiske forløb.

El-bassen er især i short-scale-udgaven overkommelig for eleverne. Mens ukulele anvendes til akkordspil, fremhæver bassen i første omgang akkordgrundtonen for senere i forløbet at spille vekselbas og evt. mere varierede basgange.

Klaver og keyboard

Klaver og/eller keyboard er uomgængelige i musiklokalet, dels fordi læreren skal kunne akkompagnere fællessang og ved korindstudering, og dels fordi et antal keyboard er et godt grundlag for at introducere eleverne til spil på tangentinstrumenter, der indgår i de fleste former for sammenspil.

MUSIKALSK SKABEN

I musikalsk skaben udvikles elevernes færdigheder i at formgive, komponere og arrangere musik. Det musikalsk skabende arbejde giver eleverne særlige muligheder for at udvikle deres bevidsthed om musik som et æstetisk mangefacetteret udtryk.

Musikalsk skaben kan finde sted som lydformning, dvs. hvor der ikke er hverken tonale eller rytmiske regler at overholde. I forbindelse med lydformning kan eksperimenteres med alle forhåndenværende klangkilder eller med lyde, der optages til formålet. Man kan

således arbejde med alle tilgængelige lydkilder, herunder akustiske og elektriske musikinstrumenter, stemmen og kroppen som lyd giver samt elektroniske og naturligt forekommende lyde. Lydformning betragtes ofte som den mest elementære form for skabende musikalsk arbejde, men det kan udvikles til komplekse og avancerede musikalske udtryk, herunder lydillustrationer, dramatiske lydkulisser, fabulerende musikalske fantasirejser etc.

Improvisation

Eleverne kan være usikre og tøvende over for at lave musikalske improvisationer. Det kan skyldes, at de ikke har en tilstrækkelig klar fornemmelse af, hvad det er for en opgave, de skal løse. Derfor må arbejdet med improvisation ske inden for konkrete rammer og med en tydelig progression.

Den mest elementære form for improvisation kan udfoldes klangligt eller dynamisk, hvor man ikke er bundet rytmisk eller tonalt. I sin enkleste form kan en solist vælge mellem at spille eller at være stille. Flere elever kan improvisere sammen, fx ved at spille på klangfarve, tonelængde og dynamik, og på den måde indgå i en dialog med instrumenter, fx udtrykke følelser og stemninger.

Rytmisk improvisation er bundet til tempo og puls, men ikke til melodier og harmonier. Det enkleste er at spille grundpuls med indlagte pauser. Efterhånden kan indlægges underdelinger, punkteringer og andre rytmiske variationer. Rytmisk improvisation er dog selv i sin mest rene form altid forbundet med klang og ofte også bevægelse, som fx improviserede forløb af stomp eller sammenspil på percussioninstrumenter.

Melodisk improvisation kan gøres overskuelig for eleverne ved at indføre begrænsninger med hensyn til hvilke toner, og evt. hvilke rytmer, der skal anvendes. Det kan fx dreje sig om bestemte start- og sluttoner, udvalgte melodiske eller rytmiske figurer, der kan indgå, eller udvalgte skalaer som grundlag for improvisation.

Komposition

Klanglig improvisation ligger i forlængelse af lydformning. Man kan fx udarbejde et klangbillede til en tekst og om nødvendigt nedskrive den færdige komposition i et grafisk partitur, eller man kan tilføje noter til selve teksten for at kunne huske, hvem der skal spille hvad, hvornår og hvor længe, i hvilket tempo og med hvilken styrke.

Rytmisk improvisation kan foregå som et eksperimenterende forløb med rytmeinstrumenter og percussion, hvor kompositionen fastholdes i grafisk notation. I de ældste klasser kan arbejdet udvikles til at inddrage bevægelse, fx i et stomp-forløb.

Melodisk komposition kan være at sætte melodi til et digt, som eleverne evt. selv har lavet. Sangskrivning kan påbegyndes allerede med de yngste elever, og det kan for alle klassetrin være en meget tilfredsstillende måde at udtrykke sig på musikalsk.

Komposition er som musikalsk disciplin ændret på flere områder med udviklingen af it som medie og teknik og ændrer sig til stadighed løbende. It og digitale værktøjer kan anvendes som hjælpemiddel i de fleste kompositionsprocesser og kan endvidere bidrage til at

fastholde elevernes materiale, således at videreudvikling er lettere at håndtere og praktisere.

Et særligt område af musikalsk skaben drejer sig om at skabe bevægelsesformer, der ledsager musik eller evt. omvendt. Sammensatte bevægelsesformer kan udvikles til egentlig koreografi, som kan forbindes med mange musikalske stilarter lige fra barokdans over moderne ballet til hiphop-dans. De forskellige danseformer hænger sammen med både musikgenre, påklædning og væremåde, og de bør derfor udøves eller iscenesættes som totaludtryk – ikke kun for at have et skær af autenticitet, men fordi det kan være lettere fx at udarbejde koreografi til forskellige danseformer, hvis arbejdet understøttes af det samlede udtryk.

Arrangement

Arrangement kan kort defineres som ændringer og tilføjelser til et musikalsk forlæg. I sin mest elementære form kan arrangement blot være at ændre dynamik eller klang i en sang, men man kan i princippet arrangere alle aspekter af musikken, og eleverne kan tidligt tage stilling til en række forskellige muligheder. Når klassen eksempelvis skal synge en sang, kan eleverne tage stilling til, om sangen skal synges med eller uden akkompagnement, hvilke instrumenter der skal spille, hvordan tempo, lydstyrke, dynamik mv. skal være, hvilket klangligt udtryk sangen skal have osv.

Senere i forløbet kan eleverne deltage i udformning af musikken ud fra mere satstekniske overvejelser om, hvordan der eventuelt skal veksles mellem instrumentalvers og vokalvers, hvorvidt der skal være forspil, mellemspil og efterspil, hvilke instrumenter der skal bruges undervejs, hvordan udformning af bas-, over- eller understemmer skal være, hvorvidt der skal indlægges en improvisation osv.

MUSIKFORSTÅELSE

I musikforståelse udvikles elevernes færdigheder i at opleve og analysere musik samt forstå musikkens funktioner i en kulturel og samfundsmæssig kontekst.

Ved skolestart har de fleste børn allerede udviklet en række færdigheder i at opleve musik, og det er derfor vigtigt at bygge videre på disse færdigheder. Som udgangspunkt vil de fleste børn være åbne over for musik, der præsenteres for dem. De accepterer gerne musik, som ikke alle på forhånd er fortrolige med, men den mediebarne populærmusik udgør dog en væsentlig del af elevernes musikalske beredskab, hvilket man i musikundervisningen må tage i betragtning, når man bestræber sig på at udvide deres musikalske univers.

Det er en vigtig opgave for musikundervisningen at gøre eleverne fortrolige med musikkens mange forskellige udtryk og lære eleverne, at man kan forholde sig til musik på mange måder. Det er derfor nødvendigt både at inddrage en stor variation af musikalske udtryk, genrer og stilarter, og undervisningen må stræbe efter at skærpe elevernes opmærksomhed og nysgerrighed over for forskellige musikalske udtryk.

Musikoplevelse

I arbejdet med at forstå musikken kan der arbejdes med mange andre tilgange end samtalen. Særligt i de yngre klasser skærpes musiklytningen, ved at børnene giver deres associationer til kende ved hjælp af tegning, bevægelse eller fortælling. Det opbygger deres musikalske sprog og evne til at sætte ord på de stemninger og billeder, de hører i musikken. Med tiden vil de kunne beskrive musikken med fagord og deltage i samtalen med udgangspunkt i det dynamiske og det narrative perspektiv.

I forbindelse med musiklytning er det oplagt at benytte de medier, som giver både lærere og elever adgang til de fleste klassiske og rytmiske værker. Det betyder, at musikken, som børnene hører i skolen, også er tilgængelig for dem uden for musiklokalet. Derfor kan musikoplevelsen leve videre i børnenes fritid, da de har mulighed for at genhøre eller arbejde videre hjemme. Det er vigtigt, at musiklytningen i skolen perspektiveres med levende musik. Koncerter med musikere kan tilføre musikoplevelsen nuancer

og bredde, og derfor kan eleverne have gavn af at opleve sådanne koncerter. For at eleverne skal have det fulde udbytte af koncerterne, skal den pædagogiske ramme være tilpasset elevernes alderstrin og forudsætninger, således at koncerterne forberedes, gennemføres og efterbehandles på en pædagogisk hensigtsmæssig måde.

Instrumentkendskab

Undervisningen i instrumentkendskab baserer sig på, at musikinstrumenter er konstrueret på meget forskellig måde, at deres lyd dannes forskelligt, samt at spilleteknik og klang er forskellig. Det er naturligt, at musiklokalets instrumenter er udgangspunktet for denne del af musikundervisningen. Arbejdet med dette instrumentarium giver et grundlæggende instrumentkendskab, som eleverne kan drage nytte af i en bredere sammenhæng. Sideløbende med indføringen i musiklokalets instrumentarium bygges undervisningen op, så eleverne også får viden om og kendskab til de klassiske instrumenter, som typisk bruges i symfoniorkestret. Selv om disse instrumenter under mange omstændigheder ikke indgår i musikudøvelsen på skolerne, er det vigtigt, at eleverne bliver præsenteret for dem. Eleverne lærer instrumenternes klang og udseende at kende via musiklytning og evt. fremvisning, men det giver dem et bredere kendskab, hvis oplevelsen udvides med en tur i koncertsalen eller via kammerkoncerter for mindre besætninger.

Er der elever i klassen, som spiller på instrumenter i fritiden, kan man dels benytte disse instrumenter i musikudøvelsen, dels lade de pågældende elever demonstrere dem for klassen. Man kan også få instrumenter præsenteret ved at lade musikskolens lærere og elever eller professionelle musikere medvirke i undervisningen.

Det bør ligeledes tilstræbes, at undervisningen i instrumentkendskab giver eleverne mulighed for også at erfare den variation i lydbilledet, som den elektroniske musik rummer. De digitale klange og spillemåder er vidt forskellige. Computeren kan i flere sammenhænge opfattes som et instrument i sig selv, hvilket med fordel kan foldes ud og diskuteres i klassen.

Musikanalyse

I en stor del af den vestlige musik er melodien et bærende element. I musikkens melodiske forløb er ofte indlejret udtryk og betydning, stemning og følelse, som rækker ud over det melodiske i teknisk og strukturel forstand og ind i det, som kan kaldes musikalsk udtryk og mening. Derfor kan man i undervisningen arbejde med den melodiske dimension på flere måder. I musikanalyse går man således bag om den samlede oplevelse af musikken og opløser den i mindre bidder. Det giver overblik og mulighed for at forstå den sammenhæng, som de musikalske byggesten samlet set giver.

Det første skridt er at beskrive og belyse dynamikken i musikken. Ved hjælp af grafisk notation kan eleverne visualisere musikkens dynamiske forløb. Det giver dem et værktøj, som de kan bruge som en base, når musikkens emotionelle intensitetsforløb skal beskrives og behandles i classesamtaler. I den dynamiske analyse udvides både elevernes evne til at sætte ord på deres musikoplevelse og deres fagsprog. Derfor er det vigtigt, at de løbende udfordres til at gøre rede for det, de hører i musikken: glæde/sorg, ømhed/fjendtlighed, stigende/faldende intensitet, temposkift, forte, piano etc.

Den melodiske analyse har til formål at lade eleverne erfare musikkens centrale byggesten – tema og motiv. Sammen beskriver eleverne det melodiske forløb og sætter ord på melodien opbygning. Som udgangspunkt er det en god ide at arbejde med musik, som har en klart defineret opbygning. Her vil eleverne nemt kunne erfare, når temaet eller motivet ændres. Det giver motivation til at gå bag om den umiddelbare oplevelse af musikken. Eleverne vil kunne beskrive kompositionens dele samt kunne erfare, at musikstykkers opbygning mange gange minder om hinanden. I den sammenhæng supplerer formanlysen den melodiske analyse og gør eleverne i stand til at behandle værker ud fra fagtermer som A-, B- og C-stykke, intro, outro, bro etc.

I musikanalysen spiller det melodiske sammen med andre musikalske parametre som dynamik, tempo, klang, rytme og harmonik. Det er imidlertid helheden, der resulterer i en musikalsk formoplevelse, og som til syvende og sidst giver musikken mening.

Musikhistorie

I de yngste klasser præsenteres musik fra forskellige musikhistoriske perioder og genrer, og der suppleres med fortællinger om musikeksemplernes komponister eller de musikere, der udfører musikken. Senere bør undervisningen gå tættere på udvalgte musikhistoriske perioder og de markante musikpersonligheder på den tid. Det kan dreje sig om fx barokken, wienerklassikken eller romantikken; men det kan også være jazzens barndom, rockmusik i 50'erne eller hiphopmusikkens historie. Det tilstræbes, at eleverne får en fornemmelse af musikkens udvikling gennem tiderne frem til i dag. Også musikkens samfundsmæssige relation belyses og diskuteres i denne sammenhæng.

Undervisningen i musikhistorie kan i nogen grad gennem samtale og perspektivering knytte an til det musikalske stof, som eleverne kender fra musikudøvelse. Anvendelse af film, video og tv kan være et udmærket bidrag til elevernes indblik i emnet.

Musikkens funktion

Musikkens funktion beskæftiger sig med musikkens samfundsmæssige aspekt. Gennem samtaler kan eleverne forholde sig til den rolle, som musikken spiller i de sociale og kulturelle sammenhænge i samfundet. Det er vigtigt, at eleverne kan se musik dels som et kunstnerisk udtryk, der skaber oplevelser og samhørighed, dels som et mere personligt udtryk, som den enkelte kan bruge som led i egen identitetsdannelse. Det er oplagt at supplere diskussionerne med små undersøgelser af elevernes oplevelser af musikkens funktion – evt. som led i et tværfagligt samarbejde med andre fag. Samlet set kan området belyse emner og spørgsmål som: Hvilke typer af musik binder folk sammen? Hvordan bruger de unge musik? I hvilke sammenhænge i hverdagen spiller musik en vigtig rolle? Hvad er god musik? Hvem bestemmer, hvad god musik er? I hvilke kulturelle sammenhænge indgår musik og hvorfor? Hvorfor er der så meget musik i film?

TVÆRGÅENDE TEMAER

SPROGLIG UDVIKLING

Sprogarbejdet er inkluderet i musikundervisning, for eksempel

- via sangundervisning på dansk, tysk, frisisk og andre sprog
- Indførelse af fagbegreber på dansk, til dels også på engelsk og tysk
- Musikanalyse (sammenhæng tekst og melodi)

For at støtte elevernes læseproces i alle fag, kan man i samarbejde med teamet arbejde med læsestrategifolderne, som indeholder en vifte af læsestrategier på dansk, tysk og engelsk. Bestilles gratis på Skoleforeningens Indkøbskontor.

Se endvidere Mål for Sprog og Læsning:

<http://www.skoleforeningen.org/indsatsomraader/sprog-og-laesning/maal-og-handleplan>

IT OG MEDIER

- Eleverne lærer at komponere og arrangere via musikprogrammer
- Digitale medier, for eksempel YOUTUBE, Spotify m.m.
- Lydteknik og elektronisk musikudstyr
- Produktion af musikvideoer

Se endvidere vejledning for it og medier på EMU: <https://www.emu.dk/modul/it-og-medier-vejledning>

INNOVATION OG ENTREPRENØRSKAB

- Arrangement af en forårskoncert, julefest, dimission etc. (planlægning og medvirken)
- Alt skabende musikalsk arbejde (kompetenceområde 2)

Se endvidere vejledning for innovation og entreprenørskab: <https://www.emu.dk/modul/innovation-og-entrepren%C3%B8rskab-vejledning-0>

KULTURFORSTÅELSE

Under udarbejdelse

TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE

Musikfaget rummer mange muligheder for tværfagligt samarbejde.

Tværfaglige aspekter kan have karakter af såvel tematiske forløb, hvor et tema belyses fra flere fagligheder, som mere konkrete færdigheds- og vidensområder, der udvikles på tværs af fag.

Musik og idræt har overlappende kompetencer vedrørende kropsligt forankrede færdigheder i forbindelse med musik og bevægelse.

Temaer om æstetisk erfaring og kropsligt forankrede færdigheder er på forskellige måder fælles for fagene musik, billedkunst, håndarbejde og sløjd.

Tværfagligt samarbejde mellem musik og sprogfag er nærliggende i forbindelse med ældre og nyere sange, sanglege samt rim og remser, der forener musikalske og sproglige færdigheder.

Historie og samfundsfag aktualiseres i ældre og nyere sange, i musikhistorie og i forbindelse med musikkens funktioner i samfundet.

Salmer indgår centralt såvel i musikfaget som i kristendomskundskab, hvor det derfor er nærliggende at arbejde med tværgående temaer.

Musikfaget kan med fordel indgå i tværfagligt samarbejde med matematik og natur/teknologi om fx notation og instrumentkendskab.

UFORMELLE LÆRINGSMILJØER OG INDDRAGELSE AF EKSTERNE UNDERVISNINGSTILBUD OG EKSKURSIONER

Der har gennem mange år været tradition på mange skoler for at afholde skolekoncerter, fx gennem koncerttilbud formidlet gennem Sydslesvigsk Forening (SSF) eller Levende Musik i Skolen (LMS). Ligeledes eksisterer der andre typer af initiativer, der sigter mod at formidle samarbejde mellem de danske skoler i Sydslesvig og eksterne aktører, herunder kunstnere og kulturinstitutioner. Sådanne typer af samarbejde er med til at åbne skolen op og giver mange elever mulighed for at forbinde sig selv og

deres læring med den omgivende kulturelle virkelighed. I forbindelse med forskellige typer af samarbejde med eksterne aktører er det afgørende, at samarbejdet betragtes som led i egentlige undervisningsforløb og ikke som selvstændige events uden bevidst kobling til elevernes læreprocesser. Samarbejde med eksterne aktører kan foregå dels på skolen gennem besøg udefra og dels ved, at eleverne bevæger sig ud i forskellige typer af kulturelle miljøer.

Frivillig musik

På flere af Skoleforeningens institutioner tilbydes frivillig musikundervisning.

Den frivillige musikundervisning styrker den enkelte elev musikalsk samt opkvalificerer den daglige (musik)undervisning og åbner skolen op for det omgivende samfund, fx ved:

- at lade elever fra den frivillige musikundervisning arbejde videre med et samspilsstykke, som indstudies i en given klasse
- at lade et frivilligt musikhold ledsage instrumentalt til en classes (jule-)optræden
- at deltage i skolers fællesprojekter, fx kor- og samspilstævner eller musicals
- at give eleverne mulighed for at deltage i sydslesvigske kor og orkestre (fx Slesvig Spejderorkester, SKURK eller Kor er Cool)
- at optræde musikalsk på institutioner i det omgivende samfund (fx luciaoptræden på et alderdomshjem)

UNDERVISNINGSDIFFERENTIERING

Det er vigtigt at have for øje, at det er elevens læring der sættes i centrum.

Læring er en asynkron proces, og i en klasse kan der være stor diversitet og heterogenitet. Det er derfor op til læreren at differentiere og tilpasse undervisningen, så hver enkelt elev bliver udfordret på sit niveau.

Der er to måder, hvorpå læreren kan imødekomme elevernes forskellighed: ved at *elevdifferentiere* og ved at *undervisningsdifferentiere*. Elevdifferentiering handler om at differentiere i forhold til eleverne, fx ved at opdele dem efter niveau, køn, behov osv. Undervisningsdifferentiering handler om, at læreren tilrettelægger undervisningen inden for klassens fællesskab, så den tager hensyn til den enkelte elevs behov og forudsætninger. Her imødekommes elevernes forskelligheder på en sådan måde, at alle elever udfordres fagligt, socialt og personligt.

Begge måder kan være anvendelige i skolen, og er ikke nødvendigvis hinandens modsætninger.

Undervisningsdifferentiering som princip

Undervisningsdifferentiering kan ikke reduceres til en enkelt organisationsform eller undervisningsmetode – der er tale om et princip, som ligger til grund for undervisningen.

Undervisningsdifferentiering er en kompleks størrelse, og bør ansues ud fra et bredt perspektiv. Det er ikke det samme som individualiseret undervisning, og det er heller ikke noget, der "blot" kan arbejdes med i særlige perioder om året. Det må være et bærende princip for al undervisning.

Undervisningsdifferentiering kræver, at læreren har en stor evalueringskompetence. Læreren må ud fra de gældende læreplaner løbende evaluere klassens niveau samt vurdere, hvad der er næste skridt for både klassen og den enkelte elev, hvilket kræver et tæt samarbejde med eleverne. Læreren må være nysgerrig på egen praksis og fx sammen med sit team undersøge, hvad der virker bedst ved løbende at tage stilling til nedenstående spørgsmål:

1. Hvad er det, jeg ønsker eleverne skal lære?
2. Hvordan vil jeg planlægge min undervisning efter det?
3. Hvordan ved jeg, at eleverne har lært det?

4. Hvordan vil jeg reagere, når nogle elever ikke lærer det, eller nogle elever allerede kan det?

På skoler, hvor man har samlæste klasser, stilles der krav til læreren om øget opmærksomhed i forhold til undervisningsdifferentiering. Her må læreren tilrettelægge undervisningen, så den kan favne læreplanens mål til flere klassetrin. Her kan der fx arbejdes med et kompetenceområde for hele klassen, hvor målene er niveaudelte og indarbejder flere af kompetenceområdets videns- og færdighedsmål.

I al undervisning kan det være brugbart at tænke undervisningen på tre niveauer, men det kan være særligt vigtigt i de samlæste klasser:

Niveau 1: Dét, alle skal kunne

Niveau 2: Dét, de fleste skal kunne

Niveau 3: Dét, nogle få skal kunne

Niveauerne skal ikke anskues som statiske og der skal gives plads til, at eleverne kan bevæge sig mellem niveauerne, fx inden for de forskellige områder i faget. Klassen arbejder med det samme indhold, og lærer og elev finder sammen ud af, hvilket niveau der er passende for den enkelte elev.

De fem områder

Undervisningsdifferentiering går ud på, at læreren inden for klassens fællesskab tilpasser sin undervisning til elevgruppens forskellighed med udgangspunkt i nedenstående fem områder (kilde 1):

- Indhold
- Metoder
- Organisering
- Materialer
- Tid

Læreren må fx kunne veksle mellem, at eleverne arbejder alene, to sammen, i grupper og fælles i klassen. Nogle elever skal have længere tid til en opgave, og der kan være forskellige krav til opgaveløsning. Der kan varieres i form af materialer og brug af metoder. Læreren kan også tilrettelægge dele af undervisningen, så eleven selv kan være med til at vælge indholdet, og hvor der stilles opgaver på forskellige niveauer.

Der er tale om et system, hvor læreren leder arbejdet i klassen, hvorefter eleverne kan overtage – *i hvert fald en god del af* – ansvaret for egen læring. Undervisningsdifferentiering kræver, at læreren er en dygtig klasseleder, som kan sikre tydelighed og struktur, planlægge undervisningen, så der er udfordringer til alle, og opbygge gode relationer til den enkelte elev.

Undervisningsdifferentiering i praksis

I praksis kan der arbejdes med undervisningsdifferentiering på mange måder.

Cooperativ learning (CL) er en metode, som kan medvirke til en differentieret undervisning. CL er en betegnelse for undervisning, hvor eleverne samarbejder efter bestemte principper og i tydelige strukturer med henblik på læring. Læringen foregår oftest i teams, som skal frembringe en synergieffekt, hvor den enkelte elev såvel som fællesskabet bliver tilgodeset og har fælles indbyrdes ansvar. Her er det vigtigt, at der gives plads til at lave fejl, og at alle elever aktiveres. Læreren må i den forbindelse bl.a. overveje, hvordan eleverne sættes sammen, samt hvilket tidsforløb der arbejdes inden for.

Ugeskema er en anden metode, som også kan fremme differentiering i undervisningen. Metoden går kort beskrevet ud på, at alle de opgaver eleverne skal lave i løbet af ugen, er opsummeret i et afkrydsningsskema. I begyndelsen er opgaverne ens for alle, men ret hurtigt kan skemaet bruges til at differentiere, så der er forskel på, hvilke opgaver eleverne skal løse. Det er her afgørende, at opgaverne har fokus på elevernes læring og ikke kun aktiviteter. Læreren må løbende i dialog med eleverne om deres læring og brug af strategier.

Individuel tid er en tredje metode, som kan anvendes på forskellig vis. Her afsættes tid til, at eleverne enten i det enkelte fag eller på tværs af fag arbejder med individuelle mål og opgaver tilpasset den enkeltes niveau. Det kan fx udmøntes i et læsebånd, hvor alle elever læser, men netop udfordres på deres niveau. Det kan være læsning som afgrænset mål, men kan også omhandle faglig læsning. Individuel tid kan også udmøntes i en form for fordybelsesstund, hvor eleven alene eller sammen fordyber sig i områder, som der er brug for at samle op på, repetere eller træne yderligere for at sikre konsolidering. Her må læreren samarbejde tæt med både den enkelte elev og sine kollegaer, for netop at kunne imødekomme den enkelte elevs behov.

Kilde: <https://www.eva.dk/grundskole/undervisningsdifferentiering-baerende-paedagogisk-princip>

KILDER

Vejledninger til fagene fra Forenklede Fælles Mål, Undervisningsministeriet, 2014-2018:

<http://www.emu.dk/omraade/gsk-laerer>

Leitfäden zu den Fachanforderungen, Ministerium für Schule und Berufsbildung des Landes Schleswig-Holstein,

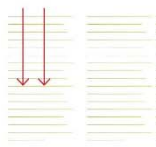
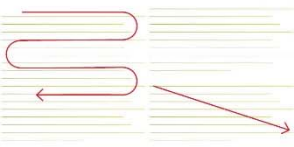
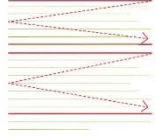
2014-2016: <http://lehrplan.lernnetz.de>

BILAG

LÆSESTRATEGIER

LÆSETEKNIKKER

LÆSETEKNIKKER LESETECHNIKEN

OVERBLIKSLÆSNING	ORIENTIERENDES LESEN
Kig på overskrifter, billeder samt for- og bagside.	Verschaufe dir einen groben Überblick – wo ist die Überschrift, gibt es Bilder, wie ist der Text eingeteilt?
	
SKIMMING	ÜBERFLIEGENDES LESEN
Skim teksten: Det vil sige, lad blikket gå ned over teksten uden at læse alle ord.	Wird auch Skimming genannt. Verschaffe dir einen groben Überblick über den Textaufbau und Inhalt (Überschriften und Bildtexte lesen, Textabschnitte und Wörter überfliegen). Wovon handelt der Text?
	
NÆRLÆSNING	INTENSIVES LESEN
Læs alle ordene langsomt og omhyggeligt.	Lies den Text ganz genau, um den Inhalt zu verstehen. Mach dir Randnotizen, benutze den Textmarker.
	
PUNKTLÆSNING	SUCHENDES LESEN
Lad dine øjne glide hen over teksten, indtil du finder den information, du leder efter.	Wird auch Scanning genannt. Du suchst nach ganz bestimmten Informationen/Wörtern/Zahlen, um Fragen oder Aufgaben zu lösen.
	

LÆSESTRATEGIER 2.-4. KLASSE

LÆSESTRATEGIER

alle fag

FØR DU LÆSER

- Skim titel, for- og bagside, overskrifter og billeder. **Hvad tror du, teksten handler om?** Skriv ord i et tankekort.
- Er teksten **fakta eller fiktion?**
- Hvad er dit **læseformål** – og hvilken **læse- og notateteknik** skal du nu bruge?

MENS DU LÆSER

- **Find** ord eller tekststeder, du skal have forklaret. Brug **ordstrategier**, læs fx tekststykket igen, tænk, brug ordbogen eller spørg.
- **Tal** med din læsemakker eller lærer om dét, du ikke forstår.
- **Markér** vigtige ord i teksten.
- **Skriv notater**, fx billednotat eller kolonnenotat.

EFTER DU HAR LÆST

- Hvad handlede teksten om? **Gengiv hovedindholdet** i teksten (fortæl, tegn eller skriv). Brug også de ord og overskrifter, du har skrevet ned.
- **Samtal om** tekstens **budskab** – hvordan påvirker teksten læseren?
- Hvad har du lært?

LÆSESTRATEGIER 5.-6. KLASSE

LÆSESTRATEGIER

alle fag

FØR DU LÆSER

- **Skim** titel, for- og bagside, illustrationer. Hvad tror du, teksten handler om? Skriv ord i et **tankekort**.
- Hvad er dit **læseformål**, og hvilken **læseteknik** skal du bruge?
- Hvilken **teksttype** og **genre** læser du?
- Hvad er tekstens **formål**?
- Udfyld fx **ordkendskabskort** til centrale ord.
- Vælg **notatteknik**.

MENS DU LÆSER

- Brug **ordstrategier** til ord eller tekststeder, du ikke forstår. Læs fx tekststykket igen, tænk, brug ordbogen eller spørg.
- **Markér** vigtige ord eller tekststeder.
- **Skriv notater** – benyt den valgte **notatteknik**, fx kolonnenotat, tidslinje.
- **Stil spørgsmål** til teksten (på, mellem og bag linjerne).

EFTER DU HAR LÆST

- Lav **grafiske modeller** til at få overblik over tekstens struktur og indhold, fx
  - **kolonneskema, procesnotat**
  - **Venn-diagram** for at se på ligheder og forskelle.
- **Opsummer** indholdet med dine egne ord, brug stikord og overskrifter til hjælp.
- Hvad er tekstens **formål** og **budskab**, og hvilket **perspektiv** har teksten på emnet?

LÆSESTRATEGIER 7.-10. KLASSE

LÆSESTRATEGIER

alle fag

FØR DU LÆSER

- **Skim** titel, for- og bagside, illustrationer. Hvad forventer du af teksten?
- **Hvad ved du allerede** om temaet eller forfatteren? Skriv stikord, eller lav **tankekort**.
- Hvilken **teksttype** og **genre** læser du?
- Hvad er tekstens **formål**?
- Hvad er dit **læseformål**? Vælg den **læseteknik** og evt. en **notatteknik**, der passer til læseformålet.

MENS DU LÆSER

- **Markér og undersøg ord**, du ikke kender. Brug **ordstrategier** til ord eller tekststeder, du ikke forstår. Brug fx ordbogen eller din viden fra andre sprog.
- Hvad handler teksten om – hvad drejer den sig om? **Markér** vigtige dele af tekstens indhold.
- **Skriv notater** – benyt den valgte **notatteknik**, fx kolonnenotat, tidslinje.
- **Stil spørgsmål** til teksten (på, mellem og bag linjerne).

EFTER DU HAR LÆST

- **Visualiser** indholdet, fx ved hjælp af illustrationer, tegninger eller **grafiske modeller** for at få overblik over tekstens struktur og indhold, fx
  - **kolonneskema**, fx problem-virkning-årsag-løsning v. fagtekster
  - **Venn-diagram** for at se på ligheder og forskelle
  - **struktureret tankekort**.
- **Opsummer** indholdet med dine egne ord.
- Hvad er tekstens **formål** og **budskab**, og hvilket **perspektiv** har teksten på emnet?
- Sæt teksten ind i **sammenhæng**, fx samfundsmæssig, genre-mæssig osv., og **vurder** tekstens udsagn kritisk.